

57

**Postanowienie Sądu Najwyższego –
Izba Karna z dnia 13 czerwca 2023 r.,
I KZP 3/23¹****Glosa – Paweł Czarnecki**

Słowa kluczowe: sędzia delegowany, delegacja, bezwzględna przyczyna odwoławcza, art. 439 § 1 pkt 2 k.p.k., nienależyta obsada sądu, zasada rzetelnego procesu

Teza

„(...) w sprawach incydentalnych sąd odwoławczy, nawet jeżeli już ustalono trzyosobowy skład sądu do rozpoznania środka odwoławczego, może orzekać w składzie jednoosobowym (przewodniczący lub sprawozdawca) w przypadkach przewidzianych w ustawie. Wśród tych przypadków nie ma jednak rozstrzygnięcia o prawidłowości powołania składu orzekającego. W szczególności nie ma takiego charakteru ewentualna decyzja o wystąpieniu z sygnalizacją, że zachodzi podstawa do wyłączenia sędziego z urzędu. Przedstawienie takiej sygnalizacji nie jest rozstrzygnięciem w sprawie (nawet o charakterze incydentalnym), ale jedynie zainicjowaniem postępowania przed innym składem sądu, uprawnionym do oceny zasadności tej sygnalizacji. (...) należy stwierdzić, że ustawa nie przewiduje takiego postępowania incydentalnego, w którym mogłoby zapaść rozstrzygnięcie wydane przez Sąd odwoławczy w składzie jednoosobowym, a dla którego to rozstrzygnięcia miałyby znaczenie odpowiedź na pytania sformułowane przez Sąd Okręgowy w C. Nie jest takim rozstrzygnięciem wystąpienie z sygnalizacją o zachodzeniu potrzeby wyłączenia sędziego z urzędu. Jeżeli przewodniczący składu rozważa, czy zachodzi konieczność wystąpienia z taką sygnalizacją, to rozstrzyga to w formie zarządzenia. W przypadku zaś, gdy kwestia ta staje się przedmiotem oceny składu trzyosobowego, to ten skład może wydać w tym zakresie postanowienie, choć nie ma ono charakteru stanowczego, a więc nie jest «rozpoznaniem sprawy» w rozumieniu art. 441 § 1 k.p.k.».

¹ Pełne brzmienie postanowienia zostało opublikowane w „Orzecznictwie Sądów Polskich” 2024/2, poz. 11, z glosą Ryszarda A. Stefańskiego, tamże, s. 55.

Sąd Najwyższy (SN) po rozpoznaniu w Izbie Karnej, na posiedzeniu 13.06.2023 r., w sprawie M.B., przekazanego na podstawie art. 441 § 1 k.p.k. przez Sąd Okręgowy w C., postanowieniem z 13.02.2023 r., zagadnienia prawnego wymagającego zasadniczej wykładni ustawy:

1. „Czy udział w składzie sądu okręgowego, rozpoznającego środek odwoławczy od orzeczenia wydanego w pierwszej instancji przez sąd rejonowy, sędziego sądu rejonowego delegowanego przez Ministra Sprawiedliwości, w trybie art. 77 § 1 pkt 1 ustawy z dnia 27 lipca 2001 r. – Prawo o ustroju sądów powszechnych, do pełnienia obowiązków sędziego w sądzie okręgowym, w każdej sytuacji prowadzi do naruszenia art. 45 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności lub art. 47 Karty Praw Podstawowych Unii Europejskiej oraz art. 19 ust. 1 Traktatu o Unii Europejskiej i w konsekwencji skutkuje zaistnieniem bezwzględnej przyczyny odwoławczej – nienależytej obsady sądu, w rozumieniu art. 439 § 1 pkt 2 k.p.k.;

a nadto, w razie udzielenia odpowiedzi negatywnej na pierwsze pytanie,

2. Czy udział w składzie sądu okręgowego, rozpoznającego środek odwoławczy od orzeczenia wydanego w pierwszej instancji przez sąd rejonowy, sędziego sądu rejonowego delegowanego przez Ministra Sprawiedliwości, w trybie ustawy z dnia 27 lipca 2001 r. – Prawo o ustroju sądów powszechnych, do pełnienia obowiązków sędziego w sądzie okręgowym, w sytuacji, gdy inne elementy stosunku służbowego sędziego delegowanego, niewynikające bezpośrednio z faktu delegowania, są zależne od woli Ministra Sprawiedliwości albo organu z nim faktycznie związanego, prowadzi do naruszenia art. 45 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, art. 6 ust. 1 Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności lub art. 47 Karty Praw Podstawowych Unii Europejskiej oraz Traktatu o Unii Europejskiej i w konsekwencji skutkuje zaistnieniem bezwzględnej przyczyny odwoławczej – nienależytej obsady sądu, w rozumieniu art. 439 § 1 pkt 2 k.p.k.;

a nadto, w razie udzielenia odpowiedzi negatywnej na poprzednie pytania,

3. Czy udział w składzie sądu okręgowego, rozpoznającego środek odwoławczy od orzeczenia wydanego w pierwszej instancji przez sąd rejonowy, sędziego sądu rejonowego delegowanego przez Ministra Sprawiedliwości, w trybie art. 77 § 1 pkt 1 ustawy z 27.07.2001 r. – Prawo o ustroju sądów powszechnych, do pełnienia obowiązków sędziego w sądzie okręgowym, w sytuacji, gdy wniosek zgłoszony przez stronę, w oparciu o art. 41 k.p.k., o wyłączenie ze składu sędziego delegowanego, z uwagi brak jego instytucjonalnej bezstronności, czy wprost niezawisłości, nie został uwzględniony, prowadzi do naruszenia Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, art. 6 ust. 1 Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności lub art. 47 Karty Praw Podstawowych Unii Europejskiej oraz art. 19 ust. 1 Traktatu o Unii Europejskiej i w konsekwencji skutkuje zaistnieniem bezwzględnej przyczyny odwoławczej – nienależytej obsady sądu, w rozumieniu k.p.k.?”

postanowił odmówić podjęcia uchwały.

Paweł Czarnecki – Delegacja sędziego przez Ministra Sprawiedliwości w trybie art. 77 § 1 pkt 1 Prawa o ustroju sądów powszechnych. Glosa do postanowienia Sądu Najwyższego – Izba Karna z dnia 13 czerwca 2023 r., I KZP 3/23

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0905-2996>

1. Komentowane postanowienie było konsekwencją zwrócenia się 13.02.2023 r. przez Sąd Okręgowy w Częstochowie w trybie art. 441 § 1 Kodeksu postępowania karnego² do Sądu Najwyższego (SN) o rozpoznanie zagadnienia prawnego wymagającego zasadniczej wykładni ustawy, a dotyczącego w intencji pytającego sądu w głównej mierze wyznaczników standardu rzetelnego postępowania karnego z perspektywy instytucji delegacji z art. 77 § 1 Prawa o ustroju sądów powszechnych³. Stosownie do wskazanego przepisu: „Minister Sprawiedliwości może delegować sędziego, za jego zgodą, do pełnienia obowiązków sędziego lub czynności administracyjnych: 1) w innym sądzie równorzędnym lub niższym, a w szczególności uzasadnionych wypadkach także w sądzie wyższym, mając na względzie racjonalne wykorzystanie kadr sądownictwa powszechnego oraz potrzeby wynikające z obciążenia zadaniami poszczególnych sądów”, natomiast art. 77 § 1 p.u.s.p. stanowi, że: „sędzia delegowany na podstawie § 1 pkt 2–2c oraz § 2a, na czas nieokreślony, może być odwołany z delegowania lub z niego ustąpić za trzymiesięcznym uprzedzeniem. W pozostałych przypadkach delegowania sędziego, odwołanie lub ustąpienie sędziego następuje bez zachowania okresu uprzedzenia (...)”⁴. Sąd Najwyższy jednak odmówił udzielenia odpowiedzi na pytanie, wydając postanowienie będące właśnie kanwą do podjęcia niniejszych rozważań.

Nieodłącznym elementem glosy jest przynajmniej ramowe zarysowanie stanu faktycznego. Sąd Rejonowy w Myszkowie uznał oskarżoną M.B. za winną popełnienia przestępstwa z art. 177 § 2 Kodeksu karnego⁵, za co wymierzył oskarżonej karę 1 roku pozbawienia wolności, z warunkowym zawieszeniem jej wykonania na okres 3 lat tytułem próby, a ponadto środek karny w postaci zakazu prowadzenia wszelkich pojazdów mechanicznych na okres roku. Po złożeniu apelacji do jej rozpoznania wylosowano zgodnie z art. 29 § 1 k.p.k. trzyosobowy skład orzekający: SSO A.S., SSO B.J. i SSR M.G., delegowany przez Ministra Sprawiedliwości, w trybie art. 77 § 1 pkt 1 p.u.s.p. do pełnienia obowiązków sędziego w Sądzie Okręgowym. Postanowie-

² Ustawa z 6.06.1997 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz.U. z 2024 r. poz. 37 ze zm.) – dalej k.p.k.

³ Ustawa z 27.07.2001 r. – Prawo o ustroju sądów powszechnych (Dz.U. z 2024 r. poz. 334 ze zm.) – dalej p.u.s.p.

⁴ Przepis art. 77 był wielokrotnie nowelizowany, a ostatnio art. 77 § 4 został zmieniony przez art. 44 pkt 3 nowelizacji ustawy o SN wprowadzonej ustawą z 14.04.2023 r. o Państwowej Komisji do spraw badania wpływów rosyjskich na bezpieczeństwo wewnętrzne Rzeczypospolitej Polskiej w latach 2007–2022 (Dz.U. poz. 1030; obecnie Dz.U. z 2024 r. poz. 548), która weszła w życie 31.05.2023 r.

⁵ Ustawa z 6.06.1997 r. – Kodeks karny (Dz.U. z 2024 r. poz. 17 ze zm.) – dalej k.k.

niem z 13.02.2023 r. Sąd odwoławczy (prawdopodobnie na posiedzeniu) jednosobowo zadał 3 pytania:

- „1) Czy udział w składzie sądu okręgowego, rozpoznającego środek odwoławczy od orzeczenia wydanego w pierwszej instancji przez sąd rejonowy, sędziego sądu rejonowego delegowanego przez Ministra Sprawiedliwości, w trybie art. 77 § 1 pkt 1 ustawy z dnia 27 lipca 2001 r. – Prawo o ustroju sądów powszechnych, do pełnienia obowiązków sędziego w sądzie okręgowym, w każdej sytuacji prowadzi do naruszenia art. 45 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności lub art. 47 Karty Praw Podstawowych Unii Europejskiej oraz art. 19 ust. 1 Traktatu o Unii Europejskiej i w konsekwencji skutkuje zaistnieniem bezwzględnej przyczyny odwoławczej – nienależytej obsady sądu, w rozumieniu art. 439 § 1 pkt 2 k.p.k.; a nadto, w razie udzielenia odpowiedzi negatywnej na pierwsze pytanie;
- 2) Czy udział w składzie sądu okręgowego, rozpoznającego środek odwoławczy od orzeczenia wydanego w pierwszej instancji przez sąd rejonowy, sędziego sądu rejonowego delegowanego przez Ministra Sprawiedliwości, w trybie ustawy z dnia 27 lipca 2001 r. – Prawo o ustroju sądów powszechnych, do pełnienia obowiązków sędziego w sądzie okręgowym, w sytuacji, gdy inne elementy stosunku służbowego sędziego delegowanego, nie wynikające bezpośrednio z faktu delegowania, są zależne od woli Ministra Sprawiedliwości albo organu z nim faktycznie związanego, prowadzi do naruszenia art. 45 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, art. 6 ust. 1 Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności lub art. 47 Karty Praw Podstawowych Unii Europejskiej oraz Traktatu o Unii Europejskiej i w konsekwencji skutkuje zaistnieniem bezwzględnej przyczyny odwoławczej – nienależytej obsady sądu, w rozumieniu art. 439 § 1 pkt 2 k.p.k.; a nadto, w razie udzielenia odpowiedzi negatywnej na poprzednie pytania;
- 3) Czy udział w składzie sądu okręgowego, rozpoznającego środek odwoławczy od orzeczenia wydanego w pierwszej instancji przez sąd rejonowy, sędziego sądu rejonowego delegowanego przez Ministra Sprawiedliwości, w trybie art. 77 § 1 pkt 1 ustawy z dnia 27 lipca 2001 r. – Prawo o ustroju sądów powszechnych, do pełnienia obowiązków sędziego w sądzie okręgowym, w sytuacji, gdy wniosek zgłoszony przez stronę, w oparciu o art. 41 k.p.k., o wyłączenie ze składu sędziego delegowanego, z uwagi brak jego instytucjonalnej bezstronności, czy wprost niezawisłości, nie został uwzględniony, prowadzi do naruszenia Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, art. 6 ust. 1 Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności lub art. 47 Karty Praw Podstawowych Unii Europejskiej oraz art. 19 ust. 1 Traktatu o Unii Europejskiej i w konsekwencji skutkuje zaistnieniem bezwzględnej przyczyny odwoławczej – nienależytej obsady sądu, w rozumieniu k.p.k.?”

2. Postanowienie wydane przez SN zasługuje na aprobatę, aczkolwiek mimo to należy złożyć nieznaczne zastrzeżenia co do niniejszego judykatu. Niewątpliwie należy zgodzić się z tenorem postanowienia, że zasadna jest odmowa udzielenia odpowiedzi na pytanie prawne, gdyż nie zostały spełnione warunki instytucji zagadnienia prawnego, o których mowa w art. 441 § 1 k.p.k. Tym samym SN jak najbardziej prawidłowo był

zobowiązany odmówić wydania uchwały, a tym samym – słusznie odmawiając odpowiedzi na pytanie – wydał postanowienie. Aprobujący charakter glosy nie zmienia faktu, że należy zwrócić uwagę na trzy okoliczności, których uwzględnienie mogłoby przynieść pozytywny skutek dla organów orzekających w podobnych okolicznościach faktycznych.

Po pierwsze, SN w odczuciu komentującego nie wyjaśnił przekonująco i jednoznacznie, dlaczego nie zostały spełnione przesłanki instytucji pytania prawnego z art. 441 § 1 k.p.k. który stanowi, że jeżeli przy rozpoznawaniu środka odwoławczego, a zatem po skutecznym wniesieniu zażalenia lub apelacji (wyłoni się zagadnienie prawne wymagające zasadniczej wykładni ustawy, sąd odwoławczy może odroczyć rozpoznanie sprawy i przekazać zagadnienie do rozstrzygnięcia SN. Należy mieć na względzie, że przepis ten jest ujmowany jak wyjątek od zasady samodzielności jurysdykcyjnej (art. 8 § 1 k.p.k.), a zatem sąd karny, rozpoznając sprawę na dowolnym etapie postępowania, zobowiązany jest – co do zasady – samodzielnie rozstrzygać kwestie faktyczne oraz prawne, unikając pomocy innego organu. Powszechnie przyjmuje się, że aby SN podjął uchwałę, a zatem udzielił odpowiedzi na skierowane do niego pytanie prawne, muszą zostać spełnione kumulatywne cztery warunki: a) pytanie może zadać wyłącznie sąd odwoławczy; b) może dotyczyć to „zagadnienia prawnego” (istotny problem interpretacyjny, wadliwie zredagowany przepis lub taki, który rozbieżnie jest interpretowany w piśmiennictwie lub w judykaturze); c) musi zaistnieć „zasadnicza wykładnia ustawy” (konieczność precyzyjnego wyjaśnienia wątpliwości z wykładnią przepisu, tak aby rozstrzygnąć wskazane wątpliwości utrudniające praktyczne stosowanie przepisu) oraz d) zagadnienie powstało „przy rozpoznawaniu środka odwoławczego” (rozstrzygnięcie problemu interpretacyjnego zaistniało w toku rozpoznawania konkretnej sprawy i ma znaczenie dla jej rozstrzygnięcia).

Po drugie, można konstatować z pewnym uproszczeniem, że jeśli SN, rozpoznając sprawę I KZP 2/23, nie zechciał lub być może z pewnych względów nie mógł udzielić odpowiedzi na pytanie prawne, to jednak powinien w sposób bardziej wnikliwy i przekonująco uzasadnić brak spełnienia przesłanek z art. 441 k.p.k., także z uwzględnieniem okoliczności stanu faktycznego związanych z procedurą skierowania zapytania. Mimo formalnie zasadnej odmowy udzielenia odpowiedzi na pytanie treści orzeczenia SN należało już w tym orzeczeniu uwzględnić wiele uwarunkowań, które stanowiłyby wskazówkę interpretacyjną dla potencjalnych uczestników postępowania karnego. Przykładowo SN, którego zadaniem jest m.in. troska o ujednolicenie orzecznictwa sądów powszechnych, powinien zamieścić przykładowo wywód dotyczący procedury wyłączenia sędziego, wskazanie wątpliwości orzeczniczych różnych sądów, porównanie między sytuacją sędziów powołanych przez tzw. neo-KRS a sędziów delegowanych przez Ministra Sprawiedliwości. Chociaż zatem – jak wskazano – słusznie SN odmówił udzielania odpowiedzi na pytanie (z uwagi na brak spełnienia przesłanki z art. 441 § 1 k.p.k. „przy rozpoznawaniu środka odwoławczego”), to jednak kwestię tę należało rozwinąć, gdyż nie jest jednolicie rozumiana w orzecznictwie. Zamiast prawidłowego, choć mało przejrzystego wyводу na temat orzekania w trybie art. 30 § 2 k.p.k., SN mógł wskazać na uzasadnienie swojego stanowiska, że „kwestia konstytucyjności ustawy nie

może być przedmiotem zagadnienia prawnego w trybie art. 441 § 1 k.p.k.⁶ lub też wyjaśnić praktykę stosowania instytucji z art. 441 k.p.k. czy też argumentu podnoszonego w judykaturze, w myśl którego „odmowa podjęcia uchwały jest uzasadniona między innymi wtedy, gdy chodzi o zagadnienie prawne, którego rozstrzygnięcie nie miałoby znaczenia dla rozpoznania środka zaskarżenia”⁷. Ciekawe byłoby również ewentualnie rozwinięcie wątku forum orzekania (niesprecyzowanego w postanowieniu SO z Częstochowy) i odnieść się z perspektywy art. 118 § 1 k.p.k. do formy decyzji procesowej, w jakiej sformułowano pytanie prawne, proceduralnych aspektów niedopuszczalności wyłączenia sędziego (art. 40 i 41 k.p.k.) czy składu sądu, jaki wystąpił z zagadnieniem prawnym w kontekście konsekwencji wymienionych w art. 439 § 1 pkt 2 k.p.k., a nawet wskazać na potrzebę uregulowania podniesionych wątpliwości. Można było również odnieść się do argumentacji przytoczonej przez przedstawiciela Prokuratury Krajowej, można było wreszcie w szerszym zakresie przeanalizować pozycję sędziego delegowanego przez Ministra Sprawiedliwości do sędziów powołanych przez tzw. neo-KRS w okolicznościach przyjętych w uchwale SN połączonych Izb z 23.01.2020 r.⁸, czy rozwinąć standard „sądu ustanowionego ustawą” na gruncie sytuacji w „Trybunale Konstytucyjnym”⁹. Wydaje się, że nie jest wytłumaczeniem (niewypowiedzianym zresztą), że brak spełnienia jednej z przesłanek z art. 441 k.p.k. wystarcza, aby wydać rozstrzygnięcie jak w części dyspozytywnej. Kwestia skutków nieprawidłowej delegacji była już wielokrotnie przedmiotem wypowiedzi SN. Przykładowo, w postanowieniu wydanym w sprawie I KZP 10/22 SN, chociaż odmówił wydania uchwały, to jednak stwierdził, że „orzeczenia wydane z udziałem tak nieprawidłowo delegowanego sędziego obarczone są bezwzględny powodem uchylenia orzeczenia z art. 439 § 1 pkt 2 k.p.k. z uwagi na nienależytą obsadę sądu – także wówczas, gdy wydane zostały w ciągu dwóch lat od początku biegu delegacji” (rzecz dotyczyła nieprawidłowości delegowania sędziego „na czas pełnienia funkcji prezesa sądu”)¹⁰. Podobnie w kontekście wzmiankowanego orzeczenia TS z 16.11.2021 r., C-748/19, właśnie w przedmiocie delegacji sędziego SN stwierdził, że wykładnia przepisów unijnych nie powoduje ani potrzeby wznowienia w trybie art. 540 § 3 k.p.k. postępowania karnego zakończonego prawomocnym orzeczeniem wydanym do 16.11.2021 r., ani potrzeby wznowienia takiego po-

⁶ Postanowienie SN z 7.06.2002 r., I KZP 17/02, OSNKW 2002/7–8, poz. 62.

⁷ Postanowienie SN z 21.09.2005 r., I KZP 16/05, OSNwSK 2005/1, poz. 1715.

⁸ Uchwale SN połączonych Izb z 23.01.2020 r., BSA I-4110-1/20, OSNKW 2020/2, poz. 7. Uchwała ta była wyjątkowa nie tylko z powodu jej obszerności (71 stron), liczby podpisanych przez nią sędziów (59), solennego ogłoszenia w dobie trwającego sporu o praworządność, czy urzędowego przetłumaczenia jej na angielski. Stanowi ona kompromis między honorowaniem zasady stałości orzeczeń oraz kategorycznymi konsekwencjami orzekania przez osoby wadliwie powołane na stanowisko sędziego.

⁹ Zob. trzy kryteria sformułowane w wyroku ETPC z 12.03.2019 r., 26374/18, Guðmundur Andri Ástráðsson v. Islandia, LEX nr 2630344 oraz przymioty sądu określone w słynnym wyroku ETPC z 7.05.2021 r., 4907/18, Xero Flor w Polsce sp. z o.o. v. Polska, LEX nr 3170326.

¹⁰ Postanowienie SN z 14.09.2022 r., I KZP 10/22, OSNK 2022/11–12, poz. 40 (w składzie orzekal m.in. SSN P. Wiliński).

stępowania z urzędu ze względu na zaistnienie bezwzględnej przyczyny odwoławczej¹¹. Oceniając skutki orzekania przez sędziego delegowanego przez Ministra Sprawiedliwości, konieczne będzie zatem każdorazowe badanie nie tylko formalnego aktu delegowania, lecz także innych okoliczności sprawy skutkujących brakiem bezstronności, co zresztą wskazał SN w innym ważnym judykacie¹². Tym samym SN w głosowanym postanowieniu powinien zdaniem glosatora powtórzyć tezy wskazanych judykatów w kontekście przepisów prawa unijnego. Nie ma najmniejszych wątpliwości, że znając poglądy piśmiennictwa na temat zasady niezależności sądów oraz wysoko oceniając wiedzę członków składu orzekającego w tej sprawie, doskonale były im znane wcześniejsze judykaty w kontekście wyroku TS z 16.11.2021 r., w połączonych sprawach od C-748/19 do C-754/19. Można było zatem postawić swoistą przysłowiową karnoprocesową „kropkę nad i” w uzasadnieniu głosowanego postanowienia.

Po trzecie, jeśli SN odmówił udzielenia odpowiedzi na wystąpienie sądu odwoławczego w trybie art. 441 § 1 k.p.k., to powinien – czyniąc tradycji orzeczniczej zaślus – w swoim uzasadnieniu ramowo jednak udzielić odpowiedzi na pytanie. Wystarczyło zarysować ścieżkę interpretacyjną już nie tylko dla sądu, który skierował pytanie prawne, lecz także dla innych składów orzekających w podobnych układach procesowych. Warto było zaakcentować znaczenie i funkcje, jakie spełnia delegacja w systemie wymiaru sprawiedliwości, oraz zasugerować, czy gdyby spełniono przesłanki pytania prawnego, to warto byłoby wskazać na konsekwencje procesowe orzekania przez sędziego delegowanego przez Ministra Sprawiedliwości. Tymczasem, zapoznając się z judykatem, czytelnik ma wrażenie, że jakże doświadczony skład orzekający, chociaż wydał trafne rozstrzygnięcie, to jednak poszedł na skróty – lapidarnie odmówił odpowiedzi na pytanie prawne. Nie chodzi nawet o to, że część prawna uzasadnienia na 7 stronach zajmuje jedynie 1/4 objętości postanowienia (ściślej 26,5%) w kontekście prawie 27-stronicowego postanowienia sądu okręgowego, który wystąpił z zagadnieniem prawnym. Sąd Najwyższy mógł bowiem w szerszym zakresie rozważyć niezwykle ciekawy problem, jakim jest eliminacja potencjalnego uchybienia dotyczącego obsady sądu, w sytuacji gdy żadna ze stron ani nikt z sędziów nie inicjuje postępowania mającego na celu uniknięcie uchybienia w postaci nienależytej obsady sądu (art. 439 § 1 pkt 2 k.p.k.) jeszcze przed wydaniem końcowego rozstrzygnięcia w sprawie. A właśnie orzekanie w trybie zagadnień prawnych wydaje się do tego idealną okazją w kontekście realizacji zadania, jakim jest zapewnienie zgodności z prawem i jednolitości orzecznictwa sądów powszechnych przez m.in. podejmowanie uchwał rozstrzygających zagadnienia prawne. Jest to tym bardziej dziwne, że właśnie zainteresowania naukowe wszystkich trzech członków składu orzekającego koncentrują się wokół standardów konstytucyjnych, europejskich i międzynarodowych rzetelnego postępowania karnego czy gwarancji praw

¹¹ Postanowienie SN z 13.07.2022 r., IV KO 1/22, LEX nr 3399820 (w składzie orzekała m.in. SSN M. Wąsek-Wiaderek).

¹² Postanowienie SN z 23.06.2022 r., IV KK 164/22, LEX nr 3370367 (w składzie orzekał również SSN P. Wiliński) i zobacz utrzymane w podobnym duchu postanowienie SN z 28.10.2022 r., III KK 465/22, LEX nr 3554100.

oskarżonego. W kontekście trwającego, a wręcz zaogniającego się w Polsce sporu o praworządność i nadchodzących zmian legislacyjnych w sferze wymiaru sprawiedliwości można było wówczas udzielić odpowiedzi użytecznej dla praktyki, a być może dla legislatora. Stwierdzenie zamieszczone w postanowieniu SN, że „Wątpliwości te, odnoszące się w istocie do sposobu rozumienia prawa Unii Europejskiej, powinny być jednak rozstrzygane w trybie do tego właściwym, a więc w drodze pytania prejudycjalnego do Trybunału Sprawiedliwości UE” jest – co do zasady – poprawne, ale wydaje się, że właśnie komentowana sytuacja jest doskonałą okazją, aby niektóre z zasad przypomnieć, nawet jeśli nie jest to wymogiem postanowienia wydanego w trybie art. 441 k.p.k. Tym samym zatem pomimo tego, że odesłanie na drogę art. 267 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej¹³ jest celną wskazówką, to jednak zupełnie nie ułatwia procedowania w podobnych sprawach.

Przykładowo SN mógł w tym zakresie zwrócić uwagę na wyjątkowy charakter delegacji sędziego będącego kompetencją (równocześnie prawem i obowiązkiem) do czasowego pełnienia obowiązków lub czynności orzeczniczych w innym sądzie, a niekiedy administracyjnych lub organie władzy publicznej. Kwestia ta była już przedmiotem wielu wypowiedzi przedstawicieli doktryny karnoprocesowej oraz wielokrotnie przedmiotem zainteresowania judykatury¹⁴. Najczęściej jednak materię tę rozważano na płaszczyźnie właściwości podmiotu dokonującego aktu delegacji, konsekwencji procesowych nieprawidłowo sporządzonej decyzji o delegacji sędziego, braku precyzyjnego określenia czasu delegacji lub też braku uprawnień osoby, która jest delegowana¹⁵. Delegacja jako instytucja procesowa bezpośrednio dotyczy takich kwestii jak: rzetelność postępowania sądowego, niezależność sądów, niezawisłość sędziowska, dostęp do sądu, nadzór administracyjny Ministra Sprawiedliwości, czy bezwzględne przyczyny odwoławcze¹⁶. Nie jest rolą glosatora, aby przedstawiać wskazane problemy, aczkolwiek w ramowym kształcie należy zarysować niektóre z tych kwestii, co do zasady pomijając liczne judykaty przywołane zarówno w orzeczeniu sądu odwoławczego, jak i SN. Delegacja umożliwia szybkie reagowanie na problemy kadrowe w sądownictwie powszechnym, służy sprawdzeniu umiejętności i wiedzy sędziego w procedurze awansowej, pomaga wykorzystać wskazaną wiedzę w procesie orzeczniczym. Współcześnie nie sposób zanegować ogromnej użyteczności tej instytucji.

¹³ Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej (wersja skonsolidowana Dz.Urz. UE C 202 z 2016 r., s. 47 ze sprost.).

¹⁴ P. Czarnecki, *Pojęcie i funkcje delegacji sędziego w aspekcie ustrojowym i karnoprocesowym*, „Kwartalnik Stowarzyszenia Sędziów Polskich Iustitia” 2010/2, s. 63–69.

¹⁵ A. Sakowicz, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Warszawa 2023, s. 1249–1251. Aktualnie należy przyjąć, że delegacja obarczona wskazanymi błędami spowoduje nienależytą obsadę sądu, a zatem wywoła skutek w postaci bezwzględnej przyczyny odwoławczej w rozumieniu art. 439 § 1 pkt 2 k.p.k. Zob. P. Czarnecki, *Kwalifikacja przy delegacji... Bezwzględna przyczyna odwoławcza z art. 439 § 1 pkt 1 k.p.k. czy też raczej 439 § 1 pkt 2 k.p.k.?*, „Ius Novum” 2009/4, s. 85–94.

¹⁶ M. Kowalski, *Udział w orzekaniu sędziego delegowanego jako przestępstwo nienależytej obsady sądu albo składu sądu sprzecznego z przepisami prawa*, „Palestra” 2021/1–2, s. 36.

Należy przypomnieć pogląd wypowiedziany w doktrynie, że: „Wyjątkowy charakter takiej delegacji oraz wzgląd na transparentność kryteriów choćby tylko tymczasowego awansu sędziowskiego powinny obligować Ministra Sprawiedliwości do wykazania i uzasadnienia decyzji, że delegowany sędzia był na danym obszarze najlepszym pod względem merytorycznym kandydatem spośród wszystkich sędziów tego szczebla”¹⁷. Na uwadze należy mieć także stanowisko Trybunału Konstytucyjnego (TK), który stwierdził, że: „akt delegacji sędziego nie jest aktem administracyjnym lub aktem porządkowym i nie mieści się w ramach nadzoru wykonywanego przez Ministra Sprawiedliwości nad działalnością administracyjną sądów powszechnych. W wypadku delegowania do wykonywania obowiązków sędziego, akt ten spełnia funkcję legitymującą sędziego do czasowego orzekania w określonym sądzie, innym niż jego sąd macierzysty”¹⁸. Zresztą już w kontekście przepisów dotyczących delegacji sędziego TS w Luksemburgu stwierdził, że „Art. 19 ust. 1 akapit drugi TUE odczytywany w świetle art. 2 TUE oraz art. 6 ust. 1 i 2 dyrektywy 2016/343 w sprawie wzmocnienia niektórych aspektów domniemania niewinności i prawa do obecności na rozprawie w postępowaniu karnym należy interpretować w ten sposób, że stoją one na przeszkodzie przepisom krajowym, zgodnie z którymi minister sprawiedliwości państwa członkowskiego może, na podstawie kryteriów, które nie zostały podane do publicznej wiadomości, z jednej strony delegować sędziego do sądu karnego wyższej instancji na czas określony albo na czas nieokreślony, zaś z drugiej strony w każdym czasie, na podstawie decyzji, która nie zawiera uzasadnienia, odwołać sędziego z tego delegowania, niezależnie od tego, czy nastąpiło ono na czas określony, czy na czas nieokreślony”. Trybunał Sprawiedliwości w Luksemburgu choć z uwagi na specyfikę swojej kognicji nie mógł orzec kategorycznie i ostateczne rozstrzygnięcie pozostawił decyzji sądu krajowego, to jednak zwrócił uwagę, że aktualna regulacja art. 77 p.u.s.p. sprawia, iż Minister Sprawiedliwości ma zbyt szerokie uprawnienia w tym zakresie. Trybunał zwrócił uwagę, że wątpliwości budzi brak transparentnych i publicznie znanych przesłanek delegowania sędziego, brak uzasadnienia przy wydawaniu takiej decyzji, arbitralne powody odwołania z delegacji bez konieczności uzyskania zgody lub wbrew wyznaczonemu wcześniej okresowi delegowania, odwołanie sędziego bez uprzedzenia i uzasadnienia wykazuje cechę kary dyscyplinarnej, niekiedy łączenie funkcji sędziego delegowanego z uprzednią lub następczą rolą podporządkowanemu Ministrowi rzecznika dyscyplinarnego wobec sędziów może skutkować zależnością od niego. Wszystkie te powody wskazują, że taki sędzia w opinii społecznej może nie być bezstronny i niezawisły. Ważniejsza jest jednak konstatacja wyrażona w innym fragmencie tego judykatu, a mianowicie: „Minister Sprawiedliwości, który jest zarazem Prokuratorem Generalnym, dysponuje – na podstawie kryteriów, które nie są publicznie znane – uprawnieniem do delegowania sędziów do sądów wyższej instancji oraz do odwoływania ich z delegowania w każdym czasie i bez obowiązku uzasadniania tej decyzji, co skutkuje tym, że w okresie delegowania sędziowie ci nie są objęci gwarancjami niezawisłości i bezstronności, jakim zwykle powinni podlegać

¹⁷ M. Kowalski, *Udział w orzekaniu...*, s. 36.

¹⁸ Wyrok TK z 15.01.2009 r., K 45/07, OTK-A 2009/1, poz. 3.

wszyscy sędziowie w państwie prawnym”. Trybunał, akcentując znaczenie niezawisłości i bezstronności sędziowskiej, słusznie przyjął, że wskazane przymioty sądu są niezbędne, aby w sposób realny zagwarantować przestrzeganie zasady domniemania niewinności i prawa do obrony. Przyznanie zatem szerokich uprawnień Ministrowi Sprawiedliwości będącemu organem władzy wykonawczej, ale też mającym ogromne uprawnienia z zakresu wymiaru sprawiedliwości, może zagrażać realizacji standardu rzetelnego procesu przed bezstronnym sądem ustanowionym ustawą¹⁹. Mimo że Trybunał luksemburski nie zanegował instytucji delegacji, to jednak zwrócił uwagę na gwarancje, jakie powinna ona spełniać. Kwestie te mogły i powinny wybrzmieć w komentowanym judykacie.

Jako podsumowanie przedstawionych rozważań mogą służyć następujące konkluzje.

Primo, w kontekście powszechnie akceptowalnych standardów rzetelnego postępowania w demokratycznym państwie prawnym istnieje *in genere* swoiste wzruszalne domniemanie (*praesumptio iuris tantum*), że jest sędzią bezstronnym i niezawisłym taki sędzia, który został delegowany przez Ministra Sprawiedliwości do pełnienia obowiązków w innym sądzie lub organie. Delegowanie sędziego na jego wniosek lub za jego zgodą do czasowego wykonywania obowiązków sędziego w innym sądzie niż oznaczony w akcie sędziowskiego powołania nie stanowi – co do zasady – zagrożenia dla realizacji zasady prawa do rzetelnego procesu (art. 45 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej²⁰) ani zasady niezawisłości sędziowskiej (art. 178 ust. 1 Konstytucji RP) czy wreszcie zasady nieusuwalności sędziów (art. 180 ust. 1 Konstytucji RP). Mając na względzie konstytucyjną zasadę stałości orzeczeń oraz niezawisłość sędziowską oraz przyjętą w art. 8 k.p.k. zasadę samodzielności jurysdykcyjnej nie jest zatem dopuszczalne uznanie *in abstracto*, że sędzia delegowany przez Ministra Sprawiedliwości w trybie art. 77 § 1 pkt 1 p.u.s.p. zasiada w sądzie nienależycie obsadzonym w rozumieniu art. 439 § 1 pkt 2 k.p.k. *Nolens volens* w aktualnym stanie prawnym należy badać każdy przypadek sędziego osobno (*in concreto*) w celu ustalenia, czy doszło do sprzeniewierzenia się zasadzie niezawisłości sędziowskiej.

Secundo, interpretując przyjęty w art. 45 ust. 1 Konstytucji RP standard rzetelnego postępowania sądowego (*fair trial*) oraz mając na uwadze ratyfikowane przez Polskę umowy międzynarodowe (Europejska Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności²¹, Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych²², Karta Praw Podstawowych Unii Europejskich²³), w tym w szczególności przepisy prawa unijnego (w szczególności orzecznictwo TSUE), można sformułować wniosek, że do-

¹⁹ Wyrok TS z 16.11.2021 r., w połączonych sprawach C-748/19–C-754/19, postępowanie karne przeciwko WB I In., LEX nr 3256709.

²⁰ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2.04.1997 r. (Dz.U. Nr 78, poz. 483 ze sprost. i zm.) – dalej Konstytucja RP.

²¹ Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności z 4.11.1950 r. (Dz.U. z 1993 r. Nr 61, poz. 284 ze zm.).

²² Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych otwarty do podpisu w Nowym Jorku 19.12.1966 r. (Dz.U. z 1977 r. Nr 38, poz. 167).

²³ Karta praw podstawowych Unii Europejskiej (wersja skonsolidowana Dz.U. UE C 202 z 2016 r. s. 389 ze zm.).

puszczalne jest funkcjonowanie instytucji delegowania przez Ministra Sprawiedliwości sędziego do czasowego pełnienia swoich obowiązków sądowych lub pełnienia funkcji w innych organach władzy publicznej pod warunkiem stworzenia transparentnych i precyzyjnie określonych przesłanek powołania i odwołania z delegacji, wraz z gwarancjami prawa do odwołania od wskazanej decyzji do sądu. Pozwoli to w przyszłości uniknąć instrumentalnego traktowania wskazanej instytucji delegacji do sprzecznej z przepisami korekty orzeczeń sądowych w kierunku zgodnym z potencjalnymi oczekiwaniami ze strony Ministra Sprawiedliwości.

Tertio, konieczność zapewnienia najwyższych standardów sprawowania przez sędziów wymiaru sprawiedliwości, szczególnie w sprawach karnych, przemawia za tym, aby *de lege ferenda* nie było możliwe ani skierowanie na delegację, ani odwołanie sędziego z delegacji bez uprzednio wyrażonej zgody, zanim upłynie okres takiej delegacji. W przeciwnym wypadku, jeśli sędzia w każdej chwili może zostać odwołany z delegacji, to okoliczność ta może wywołać w opinii społecznej uzasadnione przypuszczenie, że taki sędzia będzie podporządkowany organowi, od którego decyzji zależy fakt pozostawania w delegacji. Prowadzi to do wniosku, że w opinii obiektywnego obserwatora sędzia nie będzie bezstronny i nie będzie orzekał na podstawie Konstytucji i ustaw, lecz kierował się swoim własnym interesem, aby utrzymać status sędziego delegowanego – w szczególności do sądu wyższej instancji.

Quarto, do rozważenia jest postulat *de lege ferenda*, aby pozbawić Ministra Sprawiedliwości uprawnienia do delegowania sędziego w trybie art. 77 § 1 pkt 1 p.u.s.p., natomiast wskazaną kompetencję delegowania sędziów powierzyć Prezesowi Sądu Najwyższego lub też sądu apelacyjnego. Z uwagi na aktualną trudną sytuację w SN i uwarunkowania polityczne związane ze zmianą przepisów postulat ten jest jednak niemożliwy do realizacji.

Konkludując, należy stwierdzić, że chociaż głosowane postanowienie SN z 13.06.2023 r. o odmowie udzielenia odpowiedzi na pytanie w trybie art. 441 § 1 k.p.k. jest jak najbardziej trafne i zasługuje na aprobatę, to jednak z powodu lakonicznego uzasadnienia, niewystarczającego wyjaśnienia odmowy udzielenia odpowiedzi na pytanie sądu odwoławczego oraz pozostawienia problemu niewłaściwej delegacji sędziego z perspektywy standardów rzetelnego postępowania pozostawia czytelnikowi uzasadniony niedosyt.

dr Paweł Czarnecki

adiunkt, Katedra Postępowania Karnego, Wydział Prawa i Administracji, Uniwersytet Jagielloński

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0905-2996>

Abstract

Secondment of a judge by the Minister of Justice in the procedure of Article 77 § 1, item 1 of the Law on the Structure of the Ordinary Courts. Commentary on the ruling of the Criminal Chamber of the Supreme Court of 13 June 2023, I KZP 3/23

Dr Paweł Czarnecki – assistant professor, Department of Criminal Proceedings, Faculty of Law and Administration, Jagiellonian University, Kraków, Poland
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0905-2996>

The author comments on the decision on the Supreme Court declining to respond to the legal question posed in the procedure of Article 441 § 1 of the Criminal Procedures Code regarding the possible procedural consequences if a judge seconded by the Minister of Justice to adjudicate in that court under Article 77 § 1, item 1 of the Law on the Structure of the Ordinary Courts is a member of the bench. Although the said solution is admissible from the point of view of the standard of reliable proceedings, in practice, it can give rise to doubts from the point of view of the principle of the irremovability and independence of judges. Therefore, the author agrees with the ruling of the Supreme Court in which it rightly refused to answer the question, although he points out that, unfortunately, the Court did not precisely explain the reasons for taking such a stance, and it failed to propose – as is customary – how regulations on the secondment of a judge by the Minister of Justice can be interpreted in the future in compliance with the standard of reliable criminal proceedings.

Keywords: seconded judge, secondment, unconditional reason for appeal, Article 439 § 1, item 2 of the Criminal Procedures Code, improper staffing of the bench, principle of a fair trial

Bibliografia / References

- Czarnecki P., *Pojęcie i funkcje delegacji sędziego w aspekcie ustrojowym i karnoprosocowym*, „Kwartalnik Stowarzyszenia Sędziów Polskich Iustitia” 2010/2.
- Czarnecki P., *Kwalifikacja przy delegacji... Bezwzględna przyczyna odwoławcza z art. 439 § 1 pkt 1 k.p.k. czy też raczej 439 § 1 pkt 2 k.p.k.?*, „Ius Novum” 2009/4.
- Kowalski M., *Udział w orzekaniu sędziego delegowanego jako przesłanka nienależytej obsady sądu albo składu sądu sprzecznego z przepisami prawa*, „Palestra” 2021/1–2.
- Lipiński K., *Ustawowy test niezawisłości i bezstronności sędziego w sprawach karnych*, „Palestra” 2022/10.
- Sakowicz A. (red.), *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Warszawa 2023.